

կր թուին, սակայն ամենայն մասամբ վստահելի վկայություն կարելի չէ նկատել. թղթատար եւ թղթմարեր «մանկան» միջնորդութեամբ շատ բան սրիշ ազդեցութեանց ներքեւ գրուած է: Այսպիսի ազդեցութեան հետեւութիւն կը համարիմ մանուսանդ հետեւեալ տողերս, որով կը վերջանայ նամակս. «Նորոգեցէ՛ Տէր Աստուծո՛ւ եւ զսթոն թռ տեսան ի նմին տեղւոյ յոր վիճակիցարն. ապա լիտ ոչ եւ մեզ այլ ինչ ծար չէ, բայց կամ կալ յայտարարիս եւ բոս կամայ որդ լինել, կամ թողուլ եւ գնուլ ի բաց» (էջ 129):

Նման ոգւով պատասխանած է Եսայիայի եկեղեցին նաեւ Վրթանէս Բերեքի թղթոյն, զոր Մովսէս իւր «շըջագայական» ինչ հետ ի միասին Բրաբան կը մանկան ձեռքը. Նոյնպէս համառօտ եւ առանց յազման է պատասխանու, ինչպէս գրուած էր Մովսիսին. Թղթին վերջին միայն կը փոխուի յետեւ յայնպիսի, — ապահովագրական մովսիսական ազդեցութեան հետեւութիւն մը, — «Վրթանէ՛ք միշտ, կը գրեն, նորոգել եւ արդ Վրթանդդ Գրիգորի (իմա՛) կամ ողկոնական թղթանոյն Գրիգորի, զի արասցէ խղի՛ր ճորտեալ աշխարհի մերում ըստ օրինակի առաջնոց վարդապետացն, զի մեզ խաւրց այտի օգնականութեան եւ թիկնոց՝ սատ շմարթի կալ. չէ՛ այնչի՛ն քառասուն քառասուն՝ որ նշարագրուածն էր, բայց թողուլ զայն խարսի եւ գնալ» (էջ 132): Վերջին նորարարի տողերս յայտնապէս ընդմիջարկութիւն մը կ'երեւայ Մովսիսի ձեռքին. որուն յատուկ բացատրութիւնն է իւրիւրին համար «որ հայրապետս անուանի»:

Մովսէս առ Վրթանէս ուղղուած այս թուղթը մանկան ձեռքը Գրիգորի խաւրցելու ժամանակ կը յանձնէ մանկան իւր կողմանէ երկրորդ թուղթ մ'ալ առ Վրթման (էջ 133—134), ուր կը յայտնէ իւր շնորհակալութիւնն ինչդիրներուն կատարման համար. կը խնդրէ որ «որպէս ցոյցիցենդ յօժարութեամբ արարէք ապաւն՝... եւ ի գնուլ տանել» — «Այս անգամ, կ'ըսէ, հրամայեցէք գրել թուղթ մի առ կաթողիկոս անուն (իմա՛) առ իւրին») եւ առ Վարդերես հ եւ Վահան եւ Բրգմիհր, յանդիմանելով զժողովն Բագրեղոսի, եւ թուղթ մի առ Պետրոս յանձնութեան» (էջ 134):

Վրթանէս ոչ նուազ օգեւորուած քան զՄովսէս, յանձն կ'առնու գրել առ Վարդակալ հասցեներու, քալլ առ քալլ հետեւելով Մովսիսի ծրարդին, յուսով Մովսիսի խօսքերու համաձայն «Երբեք իման ընդ կանխելոյն Պաղատի, թէ յԱղուանից մինչեւ յաշխարհն Վրաց մեզ եհօս ին անեւ զԱւետարանս Բերեստաթ» (էջ 133—134), բայց, ինչպէս կ'երեւայ, անպապ պարզապէս պատճառաւ — «մի յարգաւ նուազութեան եւ մի յարգաւ ժամանակիս զժողովութեան», — քիչ մը կը ստիպուի յայտադնել (էջ 135). որուն համար Մովսիսի ներդրումութիւնն կը հայցէ:

Մովսէս Ս. Թովհաննոս վաղեմն այս անգամ երեք թուղթ կ'ընդունէ Վրթմանին, մին ուղղուած իրեն, եւ երկուքը ի Վերս Պետրոսի եւ իւրիւրին հասցեներու զարմը ինքը իւր մանկան ձեռքը ի Վերս պիտի խաւրէր, ինչպէս սրբգանդը ալ կատարեց (էջ 140). Հառ Վրթանէս կը յայտնէր

Մովսիսին, թէ բոս խորանայ գրած է թղթեր ի Վերս. իսկ այն կէտին, թէ ի հարկին նաեւ անձամբ երթայ Վրաստան, կը պատասխանէ որ ինքը պատրաստ է, եթէ նախ ձեռն «ծանօթից եւ սրբեւեայ իշխանաց», յաղորդեն Մովսէս Հայաստանի «փառաւոր իշխաններէ» հրաման հանել. Վրթանէս իւր այս բաղձնայն սրիշ անգամներ ալ յայտնեց, որ սակայն երբեք չիտագործուեցաւ:

Վերջի հետաքրքրական է Պետրոսի գրուած թուղթը (էջ 136—137), որուն անձնաւորութիւնն թէեւ անձնօթ է այլուստ, բայց ի Վերս նշանաւոր դիրք ունեցող եկեղեցական մը կը թուի: Վրթանէս կարճ խօսքերով կը ծանուցանէ Պետրոսին, որ ինքը լսած է թէ է Վերս «նորոգածուածութիւն հաւատաց», տեղի ունեցած է. այսինքն թէ «յաշխարհիկ ձեռքով մեծարանս մատուցանին ժողովոյն այնորիկ» Բագրեղոսին. վասն որոյ եպիսկոպոս աշխարհիկ փախստական գտնեցաւ է, դժաւն եւ ցանձր ժշկելի վերաւանութիւն ժողովոյն այնորիկ ծանուցելով, — «Այսպէս բուն իսկ վերջն շոյափելով կը խնդրէ Պետրոսին, որ միջնորդէ Մովսիսի կրկին դահն բարձրանալուն, ակնարկելով հեռուէն ասիւն ծագելիք շարքը. «Վրաստան եպիսկոպոս, որ ճշմարիտ հաւատայ նախանձաւոր է, ի տեղի իւր անդիլի զի թէ այդ այդպէս ոչ լինի, յաւիտենական թշնամանք մնան ի վերայ աշխարհի»։ Եւ եթէ է ձեռն գրելոյդ հակառակութիւնը չբաճայ, գրեցէ՛ք առ փառաւորեալ իշխան աշխարհաւ մերոյ, որ ցմեղ այդք արձակին, եւ այնպէս լինի որպէս Աստուծան կամի» (էջ 137):

Նոյն բովանդակութեամբ է եւ քիչ մ'աւելի ուռուցիկ եւ ուռուցեղական ոճով առ իւրիւրին եւ առ իշխան Վրաց թուղթը (էջ 138—139), ուր այս անգամ կը լսէ բոլորովին Մովսիսի մասին. Թղթին կը վերագաւառանք վարք:

Վրթմանի թղթերն կը մնան անպատասխան թէ իւրիւրին եւ թէ Վրթմանի կողմանէ: Միայն, ինչպէս կը ծանուցանէ Վրթմանէ Մովսիսին, «պատ արք տնայն», զրա՞ծ են համառօտ պատասխան մը, զոր դժբախտաբար չունինք այսօր, Վրթմանէ օրինակն յանձնած շրջալուծ Մովսիսի. Բովանդակութեան կարելի է ասկայն ծանօթանալ Վրթմանի թղթին (էջ 41), որուն համաձայն Վրաց ազաններն հաւատայ նկատմամբ համարակալ անտարբեր պատասխան առած են. «Մեր եւ զայս ունիմք հաւատ եւ զայդ. օրինաց սատ հաղորդիմք եւ այդք. իսկ Եսայիայի եպիսկոպոսի խնդրոյն մասին բաժնէն. «Մովսիսի եթէ կամք են եկեղեց կաթողիկոսին հնազանդ լցիլ, զի մեզ այս հաճայ է, եւ զիւր տեղի կայցի»:

Զափազանց աւանուած է Վրաց այս վարժունքն Վրթմանէ. եւ կը գրէ առ Մովսէս. «Աւետարդ համարեալ եւ ասել (պատասխանել) այսմ ամենայնի»:

Վրաց իշխաններու յիշեալ թուղթը կ'ընթան ընթած է թղթատար մանուկը Ս. Թովհաննոս վաղեմը Մովսիսին. զոր Վրթմանի խաւրած ժամանակ կ'ընկալեցին նոր թուղթ մ'ալ իւր կողմանէ (էջ 141), յորում կ'ը կարագրէ «մանուկ էն լսածներ, թէ ինչ հանդիպած է անոր ի Վերս, թուղթը ինչ ալ

գեղացիներն ձգած է եւն եւն: Կը խնդրէ որ Վրաց թուղթը «հրամայեցէք ընթեռնուել եւ մեզ ծանուցէք զնշք գրեալն է»¹: Մտադրութեան արժանիքն անհաւանգ Մովսիսի «զբէք լեզուն»² «զշեղ յաւաժմամբ յաշխատութիւն պահեցի, կը գրէ առ Վրթանէս, Աստուած եղիցի արժանատեղաց, բայց ձանձարանայք եւ, աղաչեմ, որով օրինակաւ եւ է, յանձնի լիցի մուրեղալ աշխատէն եւ անձն իմ տառապեալ»³: Ի վերջ թղթիցն կը խնդրէ, որ գրէ իրեն, թէ Բագրեգոսի ժողովոյն վարդապետութիւնն Զեռնոյի եւ Անաստասի մահուանէ ետքը կրկին ինչպէս հաստատուեցաւ:

Մովսիսի թղթին պատասխանը մանրամասն կու տայ (607) Վրթանէս (էջ 141—145) եւ կը խոստանայ իւր կողմանէ ամեն հնարաւորն ընել. «զու աւր կը գրէ, աջօրէնա, զի ի Ժաման պղեղեալ են առաջնորդ կարգէն, եթէ զայս գործ օգնէ ի կատարումն տանել Բրիտանո Աստուած մեր, ապա գրեմեք, եթէ ձեր կամք այնպէս կատարին, որպէս Աստուծոյ ողորմութեանն թուի» (էջ 141):

Ըստ տեղեկատուութեան Վրթանիսի արգելադրէ ալ 607 Ապրիլին ժողոված էին եպիսկոպոսներն ի Գուռն Սմբատ Վրկան մարզպանի հսկողութեամբ կաթողիկոս մ¹ ընտրելու: Ժողովքիս մէջ, որուն մասին խօսեցանք վերը մանրամասնորէն, ներկայ էր նաեւ Ս. Եղիշաննու Մկրտիչ Վանաց վանքերէն Բագրեալս²: Սա անձամբ ծանօթ Մովսիսի՝ ապահովապէս գրուածեց խօսեցաւ անոր մասին եւ հաղորդեց կարեւոր տեղեկութիւններ թէ Վրթանիսի եւ թէ նորընտիր Կաթողիկոսին Արքայհայրն: Մովսէս ներկայ չեղաւ ժողովոյն. պատճառն կու տայ Ռիտանէս (էջ 72). «Վասն զի հիւանդութիւն հանդպեալն նմա, սակն, յայնժամ մերձ ի մահ, եւ վասն այնորիկ ոչ կարաց զալ ի ժողովն»:

Արքայհայրն ձեռնադրութենէն ութ ամիս յետոյ ըստ Ռիտանիսի (էջ 72), ոչնէ 607 Նոյնիսին, կը փութայ Մովսէս յատուկ թղթով մը շնորհաւորել նորընտիր կաթողիկոսն եւ իւր գլխին գնել անոր առջեւ (էջ 161—162). կը պարգէ հոն իւր «ցաւն» Վրաց «ուղեղ հաւատքէն», մուրերոյն վրայ եւ «քաջ բժիշկէն» կը խնդրէ կենարար տեղը: Իր անձին վրայ ծանոթութիւն Վրթանիսին տեղեկանալ կը յանձնէ. «Իսկ եթէ ցանարժանութենէ մերմէ հարցանեք, ի Վրթանիսի քերդոյն տեղեկանալք. եւ անձն իմ տառապեալ եւ աշխարհն մուրեղալ որբութեան ձերում յանձն եղեցուք» (էջ 162):

Արքայհայրն (կամ իւր կողմանէ Վրթանէս) չի յապաղեր պատասխանն (էջ 163), որով կը խրախուսէ զՄովսէս եւ կը հրաւիրէ զալ Գուռն. «Իմ գանդաղցիս ի Ս. Զատիկի զալ այսր, զի բացմայ լինի խնդութիւն եւ գործք հոգեւորք առանկի կայ, մինչդեռ Տէր Սմբատ ստանէ է, փութա՞ք որով եւ է օրինակաւ նախ զայդ ի գլխի տանել»³ շնորհին Բրիտանոսի Աստուծոյ մերոյն:

Ռեկտորի կ'ըլլայ հրաւերին Մովսէս, կը մեկնի անմիջապէս Գուռն եւ 608ին Զատիկէն յա-

ռալ (7 Ապրիլ¹) Գուռն էր արդէն, ինչպէս կը տեսնուի Սմբատայ առ Կիրիոն թղթին, ուր կ'ըսուի յայնապէս թէ Յուրաւայ եպիսկոպոսն «առաւ է ի Գուռն»:

Հաւատալի արժանեաց՝ սիրով կը հիւրընկալէ Արքայհայրն՝ Իրեւն զարեգործ ոմն² Եւ ընդդէմ եկեղեցական իրաւանց օտար թէմի պատկանեալ եպիսկոպոսի գլխուն կը ստանձնէ ի գլուխ հանել, որուն դէմ բողոքեց ի հարկէ տպա Կիրիոն:

Գուռնի կը ներկայացուի նաեւ Վրթանի մարդպետին՝ Սմբատայ, որ հոն էր առաւել եւ յաւ վերաբերուեցաւ դէպ ի անոր: Մեծապէս վստահ կ'ընայր ըլլալ Մովսէս Սմբատայ պէս հօր նեղուկ մ'ունենալէ յետոյ: Արգելադրէ ալ անկասկած բուռ իւր միջնորդութեան նկատմամբ զինքը Սմբատ. «Բեզ վաղ առաջի, կը գրէր Վրկանի մարզպանը Մովսիսի, թէ գրեմ առ արքայից արքայ յ եւ կը յաջորդեմ գատգ (Գիւր Թղլոյն, 174): Մովսէս սակայն յանձն չ'առնուր այս կերպով յաղթութիւն մը, բոտ Ռեւանիսի, բեռնով թէ «Եւ Սմբանքն Տէր եւ Վա հանայ եղարաց ինչ եմ, եւ ոչ սոր առնուլ եւ ընդ ամենայն Վիրս կ'առնէ»³:

Մովսիսի ներկայութեամբ եւ Վրթանիսի քերդողական Հառազդութեամբ ագեւորուած էին կաթողիկոսն եւ Մարզպանը: Կը խորհէին եպիսկոպոսներ արձանել ի Վիրս եւ իրաց զարման տառնելու վրայ բանիցել: Բայց այս առ Ժաման կը յապաղեն եւ կը փորձեն թղթերով ի գլուխ հանել: Կը գրեն Արքայհայրն եւ Սմբատ առանձին առանձին թղթեր առ Կիրիոն, եւ կը պահանջեն որ Մովսիսի կրկին շնորհէ ամենոր: Բայց անօգուտ: Կիրիոն մերժողական պատասխան կու տայ. «Եւ միայն այն դէպքէն յանձն ի առնուլ ընդունիլ, երբ զղլայ յաշխատացը վրայ եւ զայ իրմէ թողութիւն խնդրէ: Կիրիոնի առ Արքայհայրն եւ առ Սմբատ թղթերն կը կարգալ Մովսէս, եւ կը փութայ արդարացընել ինք զինքը Սմբատայ առջեւ: Սմբատ ստիպուած էր զարման արքայից արքայի հրամանին համաձայն ի Գուռն ձեպել (608). այնպէս որ Մովսիսի չ'ընդունայ թուղթը (էջ 172—173) կէս ճամբան կ'ընդունի Սմբատ, որուն կու տայ պատասխան ի քաջալերութեամբ եւ յոյսեր ներշնչելով. կը խոստանայ կրկին արքայից արքայի առջեւ պարգել խնդիրը եւ հրաման հանել, «որ երթաւ ի քո եկեղեցւոյ նստիս եւ քո հաւատով զքո ժողովուրդ ունայ» (էջ 174):

Թէ արդարեւ Սմբատ զրնց խոսքովու որ եւ իցէ թուղթը այս մասին, կամ խօսեցաւ բերանացի, յայտնի չէ: Սմբատ ի Գուռն կուշտեով անմիջապէս Վրկան խաւրուեցաւ. հուշաններու խրատմանէ ետքը զարեւու նպատակաւ. ուր զբաղեցաւ ըստական երկար (608—610), երբ Գուռն ամէն բան ձախող կ'երթար: Հուշանաց դէմ տարած յաղթութենէն յետոյ Սմբատ մեծամեծ պատիւներու բարձրացաւ, մինչեւ խոսքովու թաղաւորութեան

¹ Հանգէս 1907, էջ 373, սխալմամբ նշանակուած է Ապրիլ 22. զոր ուղղելու է ըստ այսմ:

² ՈՐԲՏ, 1902, 587:

³ Գիւր Թ. 174: Հմմտ. Ռեւ. 98 եւ 102:

¹ Բագրեալս որոյն Եղիշաննու Վանաց երեց, էջ 151:

«երկրորդը, եղաւ եւ Թեոփիլոսը աղբուրիք: Մեծ պիտի ըլլար Հետեւաբար իւր ձայնն արքայից արքայի առջեւ. եւ ապա՛հոյակաւ լսելն պիտի ըլլար իւր բարեխոսութիւնը, եթէ ընելը, Բայց ուշ էր: Վասն զի Կիւրիոս յետ երկուք թղթակցութեանց Արարհամա յետ իւր երրորդ թղթով (608 Ազգոստոս) փակած էր խնդիրն անշեռտ կուշիք: «Վասն այսր դատաստանի (այս եւ Մովսիսի խնդրոյ մասին) առ իս աւելի ինչ մի դերք, եւ մի աշխատ լինիր, թէ ոչ պատասխանի ոչ ընդունիս՝, որուն վրայ Արարհամ քիչ վերջն նորովքով կարած էր հայոց եւ Վրաց հայորդակցութեան կապը:

Ինչ եղաւ այսուհետեւ Մովսիսի վեճակը. անյայտ է մեզի: Կիւրիոս ի Զուրաւա Մովսիսի Հեռանալէն ետքը կարգած էր արգէն ուղիւ հովիւ մը, որ ըստ Կիւրիոսի՝ գիտեր հայէրէն եւ վրացիներէն. «Բայց զի եպիսկոպոսն, զոր արարաք՝ վրացի եւ հայ դպրութիւն զոյգ գիտե՛, եւ զպաշտօն կատարէ երկուքուր՝ դպրութեամբըն»:

Հարկ է բռնել թէ օտարութեան մէջ անցուց Մովսէս իւր կենաց Թեոփիլոս ժամանակն՝ Հեռու հայրենիքէն: Վերջին անգամ նկատեցինք զնոքը ի Դուին. մեկնեցաւ ասկէ թէ ոչ. չենք գիտեր. հաւանականաբար Թեոփիլոս զոն հոն կաթողիկոսարանին մէջ ցմահ, երբ կարգի գրաւ Թղթիւն գիրք: Մահս պատահած պիտի ըլլայ Կովմաստ կաթողիկոսի օրով. 609ին ի Դուին 39—40 տարեկան էր տակաւին, յուժի Հետեւաբար:

(Ըրբանսիէն)

Հ. Մ. ԱՅԻՆԵԼԱՆ



ՏՐԴԱՏԷ ԱՐՏԱՇԷՍ

ԺԱՐՏԱՅԻՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՎԱԿԱՆ ԻՆՏԵՐՆԱԿԱՆ

1. Առաւելագոյն դժուարութիւններ կան այդ միջոցին առաջին մասին, Տրգատե Պապ ժամանակագրութիւնը կազմելու, որովհետեւ ներքիններու հաշիւը ընդհանուր ժամանակագրութեան կը հակակն, իսկ արարքները կարգաւորեալ հաշիւ չեն ներկայեր: Իբր ատոյգ ծայրեր պէտք է ընդգուշել, Տրգատի գահակալելը Դիոկղեսիանոսի պաշտպանութեամբ ի 286, եւ Պապի մահը Վաղդիսնեզգութեամբ ի 374: Այդ 88 տարուան միջոցին համար միջանկեալ ստոյգ կէտեր կը պակսին,

1 ԱՐԴՏ. 1902. 568:

2 Թուղթ առ Սմրատ. էջ 171. Հմմտ. եւ էջ 167. «Բայց զի որ եպիսկոպոսն եղև՝ վրացի ուսուցիչ գիտեւ եւ հայ նշանակալի, Զարմանքի կերպով Մովսէս կը ժխտէ զպա՛ Զի եպիսկոպոսն Նեստորական (իմա հոս՝ քաղցի-գնական), զոր արարին, զպրութիւն զի եւ վրացիներէն շիտէ, որպէս արժան է, թող թէ հայերէն, եւ այն յայտ է, էջ 173: — Սա կ'անակաւի անշուշտ Զուրաւայ եւ Կիւրիոս առ Մովսէս ուղղած խօսքերով. «Ապա թէ ոչ մէջ այլ ինչ ճար չէ, բայց կամ կալ յայտարարէ եւ ըստ կամաց սոքա ինքն, կամ թողուլ եւ գնալ ի բաց (էջ 129):

եթէ բացառենք Արշակի՝ Կոստանդի Հետ տեսակցութիւնը ի 360, եւ Զուլիանոսի Հետ բանակցութիւնը ի 363, Ամմիանոսի պատմութեան հաւանատ:

2. Այդ միջոցին Թագաւորներուն համար խորհնացի Հետեւեալ տարիները կը նշանակէ.

ՏՐԴԱՏ. «Այլ պատմութիւն յապագօս արդէն Տրգատիք չ'ըմբարնէ. որ թագաւորաց ամա յիսուն եւ վեց» (Բ. 92) 56

ԽՈՍՐՈՎ. «Բայց ոչ յերկարեալ զկեանս իւր վախճանի, թագաւորեալ ամա ինչ» (Գ. 10) 9

ՏԻՐԱՆ. «Խաւարեցոյց Տիրան զՀայոս, խաւարեցաւ եւ ինքն, կալեալ զթագաւորութիւնն ամա մեռաւ» (Գ. 17) 11

ԱՐՇԱԿ. «Զայս լուեալ Արշակայ, սառուգաբար արար ընդ անին իւրում, որ թագաւորեց ամա երեսուն» (Գ. 35) 30

ՊԱՊ. «Եւ Պապայ երթեալ առաջի մեծին Թեոփիլոս, ըստ իւրում՝ անդամութեանն սակրով վճարի, թագաւորեալ ամա եօթն» (Գ. 39) 7

Եւ Կ'ունենանք գումար տարիներ 113

Այս գումարը Տրգատի գահակալութեան թուականին աւելցնելով Կ'ունենանք 285 + 113 = 398. մինչդեռ Պապի մահը ստուգուած է ի 374. եւ 24 տարիներու առաւելութիւն մը կայ, զոր պէտք է հարկաւ մէկին կամ միւսին տարիներէն յապակել, հաւանական երթագրութեանց հետեւելով:

3. Նոյն միջոցին ապրող կաթողիկոսներուն ժամանակագրութիւնն ալ Հետեւեալ կերպով կուտայ խորհնացին:

ԳՐԻԳՈՐ. «Զիսկզանէ քահանայանայոյ նուրա, մինչեւ ոչ եւս ումք երեւել, համարեալ թուին ամբ երեսուն» (Բ. 91) 30

ԱՐԽԻՍՏԱՆԻՍ. «Եւ յետ նորա Ռըստակէս, ամա եօթն» (Բ. 91) 7

ՎԹԱՆԷՆ. «Իսկ յետ լուրի հնդեռասանս ամաց եպիսկոպոսութեան մեծին Վթանայ, փոխի յաշարհէն» (Գ. 11) 15

ՅՈՒՍԷԲ. «Իսկ զմարմին օրոյ Զուսիան բարձեալ տարան, որ եկաց յեպիսկոպոսութեանն ամա վեց» (Գ. 14) 6

ՓԱՌԷՆ. «ԶՓառնորսէ հայոցին քահանայակաւ, որ կալաւ զաթոռն ամա չորս» (Գ. 15) 4

ՆԵՐՍԷՍ. «Դեղ մահու գարունի արբուցեալ օրրոյն Ներսէս, որ կալաւ զաթոռն եպիսկոպոսութեանն ամա երեսուն եւ չորս» (Գ. 38) 34

որ է բովանդակ տարիներ 96

Այս գումարն ալ Գրիգորի ձեռնագրութեան թուականին աւելցնելով Կ'ունենանք 301 + 96 = 397: Արդ Ներսէսի մահը Պապի պատմութեան նա-